

بسم الله الرحمن الرحيم

آثار احترام همسران به یکدیگر در آیات و روایات

زینب آلبوغیش^۱

چکیده

یافتن بهترین راهکار برای ثبات و پایداری زندگی، آرامش و نشاط اعضای خانواده، تامین مطالبات اعضا، رفع نیازمندی‌ها در ابعاد مادی و معنوی و پیدا کردن سعادت و خوشبختی مهم‌ترین امور در زندگی سالم بین همسران است. شناخت جایگاه هر یک از زن و شوهر در زندگی مشترک، حقوقی که هر یک بر دیگری دارند و فضایی که برای آنان مطرح است، معنای احترام به همسر را مشخص می‌سازد. یکی از عوامل مهم برای همزیستی مسالمت‌آمیز و آرامش در زندگی، حفظ حرمت یکدیگر است. احترام به همدیگر در زندگی مشترک زمینه‌ای مناسب برای سازگاری در زندگی اجتماعی است. در این راستا ممکن است تفاوت‌هایی میان زن و مرد وجود داشته باشد. این تفاوت‌ها می‌تواند در رفتارهای انتخابی، تاثیر آن و برداشت شخص مقابل اثر مستقیم داشته باشد. داشتن تفکر سالم و صحیح و توانایی اداره زندگی با مشارکت هم از عوامل موفقیت در زندگی است.

کلیدواژه: همسر، احترام، زن، مرد

۱. سال پنجم سطح دو، مدرسه امام خمینی (رحمه الله).

مقدمه

تفاوت وظایف و نقش زن و مرد در زندگی ناشی از تفاوت‌هایی که در خصوصیات و خلیات آن‌ها-ست. آگاهی از آثار و برکات احترام زن و شوهر نسبت به یکدیگر، انگیزه انجام رفتارهای حاکی از احترام را در میان آنان افزایش می‌دهد. تشکیل خانواده و اداره صحیح آن همیشه مورد توجه اسلام است. برخلاف برخی مذاهب که تفکرات غلطی درباره زن دارند و مردان با وجود این تفکرات نادرست دچار مشکلات زیادی در زندگی مشترک خواهند شد. بنابراین توجه به حفظ حرمت زن و شوهر در برخورد با یکدیگر و نگه داشتن حریم هر یک توسط دیگری از مهم‌ترین عوامل زندگی مشترک سالم و با نشاط است. سؤالاتی که در این زمینه مطرح می‌شود، عبارت است از: چه شاخص‌هایی برای احترام وجود دارد؟ آیا مدل احترام مرد به زن، با مدل احترام زن به مرد تفاوت می‌کند؟ آیا در رفتارهای حاکی از احترام، باید به برداشت فرد از رفتار توجه کرد؟

احترام به همسر

ازدواج و تشکیل خانواده یکی از مهم‌ترین امور اجتماعی است که در اسلام بسیار مورد توجه قرار گرفته است. قرآن کریم می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً»^۱ و از نشانه‌ها و آیات خداوندی است که برای شما از خودتان جفتی بیافرید تا در کنار او آرامش یافته و با هم انس بگیرید و میان شما رأفت و مهربانی برقرار نموده است.»

برخلاف بعضی تفکرات غلط و عوامانه و در حقیقت ظالمانه: در منطق اسلام، زن برای مرد یک کنیز یا برده و یا کسی که کار منزل را انجام می‌دهد و از بچه‌های شوهر نگهداری می‌کند نیست بلکه به عنوان شریک شوهر و یار و همکار او در اداره امور زندگانی و تربیت فرزندان مطرح می‌باشد، لذا اسلام دستور فرموده که همسران باید از اذیت و بد زبانی و فحاشی به یکدیگر بپرهیزند. و نهایت مهربانی و صمیمیت و محبت و دوستی بر جمع آنان حاکم باشد. تا در سایه آن آرامش، بتوانند فرزندانی صالح و مودب تربیت نمایند؛ زیرا عدم آرامش در خانه و احیاناً خشونت‌ها و تند خویی‌ها اثرات بد و نامطلوبی در روحیه و اخلاق فرزندان می‌گذارد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) فرمودند: کسی که در کارهای زندگی به همسرش کمک نماید، خیر دنیا و آخرت را بدست می‌آورد.^۲

و در روایت دیگر از امام صادق (علیه السلام): «مَنْ اتَّخَذَ امْرَأَةً فَلْيُكْرِمْهَا»^۳ کسی که همسری را برای خود انتخاب کرد، باید به او احترام نماید.»

رسول خدا (صلی الله علیه وآله) فرمود: «مَنْ اتَّخَذَ زَوْجَةً فَلْيُكْرِمْهَا»^۴ کسی که زن می‌گیرد، باید او را احترام کند.»

امام موسی کاظم (علیه السلام) فرمود: «جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعْلِ»^۵ جهاد زن این است که نیکو شوهرداری کند.»

۱. سوره روم (۳۰)، آیه ۲۱.

۲. مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۱۳۲.

۳. همان، ج ۷۶، ص ۸۵.

۴. انصاریان، نظام خانواده در اسلام، ص ۳۷۰.

۵. دشتی، نهج البلاغه، حکمت ۱۳۱.

احترام زن و شوهر نسبت به یکدیگر

نمونه‌هایی از احترام همسران نسبت به یکدیگر عبارت است از:

۱. تقسیم کار

در بخشی از مناطق، سنت رایج این است که همه کارهای زندگی را زن انجام می‌دهد. مردها در حلقه‌های مردانه خود مشغول تفریح و گشت و گذار هستند. این نوع زندگی در آیین مقدس اسلام مطلوب نیست. اساساً نباید چنین ذهنیتی برای مردان وجود داشته باشد که در کارهای زندگی احساس مسئولیت نداشته باشند و تمام کارها را به دوش زنان قرار دهند. بالاخره، زندگی از کارهای بیرون و درون منزل ترکیب شده است و زن و مرد باید بخشی از آن را متکفل شوند. بهترین شیوه تقسیم کار از دیدگاه اسلام این است که مرد کارهای خارج از منزل و زن کارهای درون آن را متکفل شوند. امام باقر(علیه السلام) می‌فرماید: «تَقَاضَى عَلَى وَ فَاطِمَةُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي الْخِدْمَةِ فَقَضَى عَلَى فَاطِمَةَ بِخِدْمَتِهَا مَادُونَ الْبَابِ وَ قَضَى عَلَى (عليه السلام) بِمَا خَلْفَهُ؛^۱ علی(علیه السلام) و فاطمه(سلام الله علیها) از رسول خدا(صلی الله علیه وآله) درباره خدمت در زندگی مشترک تقاضای تقسیم کار کردند. پس حضرت فرمودند: فاطمه(سلام الله علیها) کارهای درون خانه و علی(علیه السلام) کارهای بیرون خانه را انجام دهند.»

زن با تقسیم کار احساس می‌کند که در زندگی جایگاهی دارد و فقط تکلیف ندارد تا همه کارهای خانه به دوش او باشد. هم تکلیف دارد و هم حق دارد و باید حرمتش حفظ شود.

2. نادیده گرفتن خطاها

زنانی که در پی اثبات حقانیت خود هستند و مسائل را از زاویه حقوقی پیگیری می‌کنند و به جنبه‌های اخلاقی توجه چندانی ندارند، در رفتارهای روزمره زندگی نیز آرامش لازم را ندارند. آنان لازم است آنجا که خودشان خطایی را مرتکب شده‌اند و یا جایی که شوهرشان رفتار اشتباهی از خود نشان داده است، برای همدلی پیش قدم شوند. احترامی که از زن نسبت به مرد انتظار می‌رود، یعنی کسی که مظهر عطوفت الهی است، همین است که فداکاری کند و برای سازگاری قدم پیش نهد. امام صادق(علیه السلام) می‌فرماید: «خَيْرُ نِسَائِكُمُ الَّتِي اِنْ غَضِبْتَ اوْ اُغْضِبْتَ قَالَتْ لِرَوْحِهَا يَدِي فِي يَدِكَ لَا اُكْتَحِلُ بِغَمَضٍ حَتَّى تَرْضَى عَنِّي؛^۲ بهترین زنان شما زنی است که اگر غضب کرد یا از سوی شوهر مورد غضب قرار گرفت، به شوهرش بگوید: خواب به

۱. گری، خواسته زن‌ها و مردها، ترجمه رامین شهبازی، ص ۱۷۲.

۲. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۳۹.

چشمان من نمی‌آید، مگر اینکه تو از من راضی شوی، حتی جایی که رفتار مرد باعث بحث و جدل میان زن و شوهر شده است». با این حال، فضیلت زن به این است که برای فرو کش دادن غضب پیش قدم شود.

3. دوری از خشونت

شخصیت زن به قدری ظریف و لطیف است که حتی در صورتی که نقصی در رفتارهایش باشد، عمدتاً نمی‌توان در برابر او خشونت روا داشت. برخورد کریمانه و برخاسته از پایگاه عطوفت برای تربیت و زندگی با او امری ضروری است. برای اینکه دچار برخوردی خشونت‌آمیز نشویم، به چند نکته باید توجه کرد:

الف. کسی که در زندگی به رفع نواقص همسرش می‌پردازد و به گمان او در این زمینه می‌توان از خشونت استفاده کرد، کمی فکر کند. ببیند آیا خودش نقصی ندارد؟ اگر نقصی یا نواقصی دارد، آیا دوست دارد دیگران برای هدایت او به سوی کمال، از برخوردهای خشونت‌آمیز استفاده کنند؟ جای تعجب است که کسانی این برخوردها را از دیگران در باره خود نمی‌پسندند، ولی از خود در باره دیگران می‌پسندند. پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) می‌فرماید: «أَنْتِ أَتَعْجَبُ مِمَّنْ يَضْرِبُ امْرَأَتَهُ وَهُوَ بِالضَّرْبِ أُولَى؛^۱ من از کسی که همسرش را می‌زند، در حالی که خودش به کتک خوردن سزاوارتر است، تعجب می‌کنم». پس برای اینکه دچار رفتار خشونت‌آمیز نشویم، باید به نواقص خود فکر کنیم. به این نکته بیندیشیم که ما از برخوردهای خشونت‌آمیز دیگران در برابر خودمان ناخرسندیم.

ب. به آینده خود بیندیشیم. ببینیم پس از این رفتار خشونت‌آمیز، چه انتظاراتی از او داریم. مسایل عاطفی و قلبی با اکراه سازگار نیست. اگر انتظار داریم او به عنوان یک انسان با انس خود با ما مواجه شود، نه همچون یک مجسمه بی‌روح، بدانیم به فرض اینکه او دچار اشتباهی شده باشد، برخورد خشونت‌آمیز اجازه نمی‌دهد، دل او نسبت به ما مرکز عطوفت و مهربانی باشد. ما پس از این رفتارها نیز باید با هم زندگی مشترک داشته باشیم. با چگونه می‌توان به صورت یکدیگر نگاه کرد. انتظار لبخند داشته باشیم، برای او نسبت به خودمان ذهنیت مثبتی تصور کنیم و زندگی را کانون محبت ببینیم؟! از سوی دیگر، بیندیشیم که خودمان پس از این برخورد خشن، می‌خواهیم با او چه مواجهه‌ای داشته باشیم. آیا در یک سری خواسته‌ها و التذاذی که طالب آن هستیم، از او دوری خواهیم کرد، یا غیر انسانی به ارضای خود می‌اندیشیم؟

۱. شعیری، جامع الاخبار، ص ۱۵۸.

کودک نوازی

امام صادق (علیه السلام) فرمود: «حضرت موسی (علیه السلام) گفت: پروردگارا! کدام عمل نزد تو برتر است؟ خدای عزوجل فرمود: دوست داشتن کودکان، زیرا من آنان را براساس توحید خود خلق کردم و اگر آنان را بمیرانم به رحمت خود داخل بهشت می گردانم.»^۱

عدالت بین فرزندان

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: «در دادن هدیه به فرزندان مساوات کنید، اگر خواستی برتری قائل شوی، دختران را مقدم بدار.»^۲

و نیز فرمود: «از حقوق آنان بر تو این است که بین آنان به عدالت رفتار نمایی همان گونه که از حقوق تو بر آن این است که به تو نیکی نمایند.»^۳

نصیحت

نصیحت و خیرخواهی دارای بهره دنیائی و آخرتی و قبول نصیحت از ناصح موجب نورانیت قلب، و بیداری و بینائی است. هر کسی در حدّ توان و قدرتش لازم است دیگری را نصیحت کند و نسبت به او خیرخواه باشد، و مستمع نصیحت هم ضروری است پند و نصیحت را بشنود و آن را بکار بندد.

مرد خانه لازم است گاهی نسبت به زن و فرزند خود خیرخواهی کند و آنان را نصیحت نماید، و به تکالیف و وظایفشان آشنا سازد، گاهی لازم می آید زن شوهر را نصیحت کند، و گاهی واجب می شود فرزندان نسبت به پدر و مادر خیرخواهی نمایند، و بر هر یک لازم و ضروری است که نصیحت طرف مقابل را گوش کند و از تکبر و غرور در این زمینه بپرهیزد.

امام صادق (علیه السلام) فرمود: «مَنْ رَأَى أَخَاهُ عَلَى أَمْرٍ يَكْرَهُهُ فَلَمْ يَرُدَّهُ عَنْهُ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ فَقَدْ خَانَهُ . . .»^۴

کسی که برادرش را در برنامه ای زیانبار ببیند و قدرت دفع آن را داشته باشد، ولی برای حفظ او از خطر اقدام نکند، و به او هشدار ندهد بدون تردید به برادر مؤمن خود خیانت ورزیده.»

۱. مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۹۷.

۲. متقی هندی، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، ج ۱۶، ص ۴۴۴، ح ۴۵۳۶.

۳. همان.

۴. مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۶۵.

پیامدهای برخورد احترام‌آمیز با همسر

از آثار و پیامدهای برخورد احترام‌آمیز با همسر اشاره می‌کنیم:

1. بهره‌مندی آخروی

مؤمن به این دلیل که از زیرکی و حکمت برخوردار است، تلاش می‌کند رفتارهایی را انجام دهد که در عین سادگی و آسانی از پاداش و ارزش بالایی برخوردار باشد. امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «ما من امرأة تسقى زوجها شربةً من ماء إلا كان خيراً لها من عبادة سنة صيام نهارها و قيام ليلها و يبنى الله لها بكل شربة تسقى زوجها مدينةً في الجنة و غفر لها ستين خطيئة»^۱ هیچ زنی نیست که شوهرش را یک بار آب دهد، مگر اینکه این رفتار برای او از عبادت یک سال که روزهایش روزه و شب‌هایش به شب زنده داری مشغول باشد، بهتر است و خداوند به عوض هر بار که شوهرش را آب می‌دهد، شهری در بهشت برای او بنا می‌کند و شصت گناه از او می‌آمرزد.

با چه فعالیت‌هایی می‌توان این قدر بهره‌مندی آخروی کسب کرد؟! در برابر یک رفتار ساده و طبیعی، خداوند متعال این قدر بهره نصیب زن می‌سازد.

2. بهره‌مندی دنیوی

نه تنها با چنین احسانی انسان از نعمت‌های آخروی بهره‌مند می‌شود، بلکه در همین دنیا نیز از برکاتی برخوردار می‌گردد. طول عمر خواسته نوع انسان‌ها است. به طور طبیعی، هر کس به زندگی و حیات میل فطری دارد. زندگی و حیات به خودی خود، به دور از عوارض و مسایل جانبی برای هر کس دل‌خواه است. اگر از همین زاویه نگاه کنیم، همه طالب حیات هستیم. حال باید رفتارهایی را جستجو کنیم که می‌تواند حیات انسان را طولانی کند. آگاهی از این نوع رفتارها با توجه به خواسته‌ای که در انسان وجود دارد، او را به انجام کار برمی‌انگیزد. امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «من حسن برّه باهله زاد الله في عمره»^۲ کسی که خوب به اهل خود نیکی کند، خداوند عمر او را افزایش می‌دهد.

زن و شوهر با تکیه بر این اطلاعات، که از ناحیه معصومان (علیه السلام) به ما رسیده است، در صدد برمی‌آیند به یکدیگر احترام بگذارند و نیکی کنند تا از این نتایج مثبت برخوردار گردند.

۱. کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۵۱۸.

۲. همان، ج ۵، ص ۳۳۸.

نتیجه

از مهم ترین عوامل زندگی مشترک سالم و با نشاط توجه به حفظ حرمت زن و شوهر در برخورد با یکدیگر و نگه داشتن حریم هر یک توسط دیگری است. برای رسیدن به این امر، اولین شرط لازم، شناخت صحیح زن و مرد از یکدیگر است. مسلماً دنیای زن و مرد متفاوت است. روحیه‌ها، سلیقه‌ها، برداشتها و خواسته‌های متفاوت آنان، اقتضا می‌کند برای احترام هر یک نسبت به دیگری همدیگر را خوب بشناسند تا بتوانند به خوبی همدیگر را درک کنند و پیام رفتار و گفتار او را درست دریافت نمایند. بر این اساس، الگوی احترام هر یک نسبت به دیگری، به خاطر همین تفاوت‌ها یکسان نخواهد بود.

منابع و مأخذ

قرآن کریم

نهج البلاغه

- ۱- امینی گلستانی، محمد، والدین دو فرشته جهان آفرینش، قم: انتشارات سپهرآذین، ۱۳۸۶.
- ۲- الذهبی، عباس، الأسره فی المجتمع الإسلامی، ج ۱، چاپ اول، بی جا: انتشارات مرکز الرساله، ۱۴۲۲هـ.ق.
- ۳- الکلینی الرازی، ابوجعفر محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۳، چاپ اول، قم: انتشارات دارالحديث، ۱۴۳۰.
- ۴- النجفی الجواهری، محمد حسن، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، مترجم: محمود قوچانی، ج ۳۱، چاپ هفتم، بیروت: انتشارات دار إحياء التراث العربی، 1362.
- ۵- المجلسی، محمد تقی، روضه المتقین، ج ۸، چاپ دوم، قم: مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانپور، بی تا.
- ۶- انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، چاپ نهم، قم: انتشارات ام اییها (سلام الله)، ۱۳۸۰.
- ۷- بهایی، محمد بن حسین، مفتاح الفلاح، بیروت: انتشارات دار الاضواء، ۱۴۰۵ ق.
- ۸- بهشتی، احمد، خانواده در قرآن، قم: انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۷۷.
- ۹- حرّ عاملی، محمد بن حسن، وسایل الشیعه، قم: انتشارات مؤسسه آل البيت، ۱۴۰۹ ق.
- ۱۰- شعیری، تاج الدین، جامع الاخبار، قم: انتشارات رضی، ۱۳۶۳.
- ۱۱- طبرسی، حسن، مکارم الاخلاق، قم: انتشارات رضی، ۱۴۱۲ ق.
- ۱۲- فیض کاشانی، محمد محسن بن شاه مرتضی، الوافی، ج ۲۳، اصفهان: کتابخانه امام امیرالمومنین (علیه السلام)، ۱۴۰۶ ق.
- ۱۳- گری، جان، خواسته زن ها و مردها، ترجمه رامین شهبازی، تهران: انتشارات نقش سیمرغ، ۱۳۸۸.
- ۱۴- تقی هندی، علاءالدین بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، ج ۱۶، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۴۰۹ هـ.ق.
- ۱۵- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۱۰۴، بیروت: مؤسسه الوفا، ۱۴۰۴ ق.
- ۱۶- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۲، قم: انتشارات دارالحديث، ۱۳۸۵.
- ۱۷- مطهری، مرتضی، آزادی معنوی، ج ۱، تهران: انتشارات صدرا، 1390.
- ۱۸- _____، مجموعه آثار، ج ۲۸، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۹.
- ۱۹- _____، یادداشت های استاد، ج ۱۱، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۹۰.

۲۰- مكارم شیرازی، ناصر، الاخلاق فی القرآن، ج ۳، چاپ سوم، قم: مدرسه الامام علی بن ابی طالب(علیه السلام) ۱۴۲۸هـ.ق.

۲۱- _____ ، پیام امام امیر المومنین(علیه السلام)، ج ۱۳، چاپ اول، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.

۲۲- _____ ، گفتار معصومین(علیه السلام)، ج ۱، چاپ اول، قم: مدرسه الامام علی بن ابی طالب(علیه السلام)، ۱۳۸۷.

۲۳- نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات، ج ۱، چاپ چهارم، بیروت: انتشارات الاعلمی، بی تا.

۲۴- نوری، حسین، مستدرک الوسائل، قم: انتشارات مؤسسه آل البيت، ۱۴۰۸ ق.